

Nr 53.

Ankom till riksdagens kansli den 16 maj 1924 kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om lagstiftning angående ekonomiska föreningars sparkasserörelse.

I en inom andra kammaren av herr *Starbäck* väckt, till bankoutskottet hänvisad motion nr 157 hemställes, »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande sådan lagstiftning beträffande ekonomiska föreningars sparkasserörelse, att de risker, som äro förenade med den nuvarande på området i fråga bedrivna verksamheten, måtte så vitt snarast möjligt undanröjas.»

Till stöd för motionen anföres följande:

»Vid åtskilliga tillfällen har i riksdagen och annorstädes framhallits vådan av, att ekonomiska föreningar i Sverige tillåtas idka bankrörelse, som icke är underkastad kontroll av offentlig myndighet och vars verksamhetsområde över huvud taget icke är i lagstiftningsväg begränsat.

Sälunda framhöll redan år 1908 en kommitté med uppgift att avgiva förslag till lag om bankrörelse nödvändigheten av, att en ändring härutinnan komme till stånd, enär denna gren av ifrågavarande föreningars verksamhet visat sig medföra stora ekonomiska förluster för vederbörande såväl insättare som delägare. Sedermera har också Kungl. Maj:t i proposition till riksdagen år 1911 rörande lag om bankrörelse bl. a. anfört en motivering, som uppenbart syftade till att beröva ekonomiska föreningar rätten till okontrollerad sparkasseverksamhet. Särskilt vore i sagda proposition kooperativa förbundets i skilda delar av landet öppnade sparkassa föremål för omnämmande i detta sammanhang. Bankoutskottets i ärendet avgivna utlåtande gick ut på, att inlåningsrörelse »från allmänheten» skulle få bedrivas endast av bankerna, varemot de ekonomiska föreningarna skulle tillåtas låna penningar av sina egna medlemmar. Samtidigt framhöll emellertid utskottet lämpligheten av, att även sistnämnda rörelse vore underkastad en effektiv kontroll. Och riksdagen beslöt, i enlighet med bankoutskottets hemställan, en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning, under vilka förutsättningar ekonomiska föreningar här i landet må idka inlåningsrörelse. En i anslutning till detta riksdagsbeslut tillsatt kommitté avgav den 19 februari år 1912 ett betänkande med förslag till särskilda bestämmelser om ekonomiska föreningar, som idka sparkasserörelse. Emellertid synes resultatet av nämnda kommittés arbete hittills icke hava föranlett den i förevarande avseende åsyftade lagstiftningen.

Det sålunda påtalade och ganska allmänt erkända missförhållandet kvarstår sålunda alljämt. Härtill kommer att riskerna synas hava vuxit under årens lopp. Såsom ett belägg härför torde det här vara tillräckligt erinra om det förhållandet, att exempelvis på kooperativa förbundets sparkassa innestående beloppet ökats från något mindre än en miljon (982,280) kronor år 1911 till över tolv miljoner (12,156,548) kronor år 1922. Det är mot bakgrunden

av dylika siffror lätt att inse, vilka värden som stå på spel, därest de ekonomiska föreningarna skola tillåtas att alltjämt och obehindrat fortsätta med en okontrollerad sparkasseverksamhet av här angiven art. I händelse av inträffande katastrof torde de svenska statsmakterna bli nödsakade att inskrida hjälpande till skydd för av småfolket på antytt sätt gjorda besparingar.»

Över motionen har utskottet i vederbörlig ordning anhållit om utlåtande av bank- och fondinspektionen samt socialstyrelsen, därvid utskottet begärt, att styrelsen ville med ledning av den för styrelsen tillgängliga statistik förebringa utredning dels angående omfattningen av inlåning på sparkasseräkning hos ekonomiska föreningar, dels ock beträffande den ekonomiska ställningen hos de föreningar, som bedriva dylik inlåning.

Därjämte har utskottet under hand genom sin ordförande begärt yttrande över motionen av styrelserna för Svenska sparbanksföreningen och Kooperativa förbundet.

Ifrågavarande sedermera till utskottet överlämnade yttranden äro såsom bilagor fogade vid detta utlåtande.

*Utskottets
yttrande.*

Såsom motionären framhåller, har frågan om kontroll av ekonomiska föreningars sparkasserörelse tidigare varit föremål för statsmakternas uppmärksamhet, och Kungl. Maj:t har efter hemställan av 1911 års riksdag låtit genom särskilt tillkallade sakkunniga verkställa en utredning av densamma.

De sakkunniga avgåvo den 19 februari 1912 förslag till lag, innefattande särskilda bestämmelser om ekonomiska föreningar, som idka sparkasserörelse. Detta förslag har hittills icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Sedan detta sakkunnigeförslag utarbetades, har de ekonomiska föreningarnas penninginlåning, såsom av socialstyrelsens yttrande framgår, särskilt inom den konsumentkooperativa föreningsrörelsen vunnit en mycket betydande omfattning. Den synes alltjämt vara stadd i rask stegring och bedrivs numera även under andra former än genom sparkasserörelse.

Denna penninginlåning har dock hittills icke visat sig medföra några egentliga faror. Vad beträffar kooperativa förbundets sparkassa, vilken av motionären särskilt anförts såsom exempel för att belysa de risker, som äro förknippade med en okontrollerad penninginlåning från ekonomiska föreningars sida, har utskottet på grund av socialstyrelsens nu förebragta utredning kommit till den uppfattningen, att nämnda kassa med avseende å såväl soliditet som likviditet för närvarande fyller alla rimliga anspråk på trygghet för insättarna.

Men även om de ekonomiska föreningarnas inlåningsverksamhet hittills haft att uppvisa en i det stora hela lycklig utveckling måste det erkännas, att gällande lagstiftning icke lägger bestämda hinder i vägen för uppkomsten av osunda företeelser på detta område. Och med den stora omfattning föreningsrörelsen på senare tider fått, kan det tänkas, att viss fara därav kan uppstå för insättarna. Det måste därför anses som ett

samhällsintresse att söka i möjligaste mån förebygga sådana risker, så framt det kan ske utan att verkligt gagnelig föreningsverksamhet därigenom hämmas.

Ehuru det icke fullt tydligt utsäges i motionen, synes motionären närmast tänka sig riskerna för insättarna undanröjda därigenom, att ekonomiska föreningar, som bedriva inlåningsrörelse, underkastas kontroll av statsmyndighet. Skulle detta vara motionärens mening, kan utskottet icke ansluta sig till densamma.

Redan på grund av det stora och ständigt växande antalet sådana föreningar måste en dylik statlig kontroll bliva för det allmänna ganska dyrbar, och erfarenheterna under de senaste åren beträffande den statliga kontrollen av vårt bankväsende giva oförtydligt vid handen, att det möter synnerligen stora svårigheter att åstadkomma en dylik kontroll under fullt betryggande former. Jämväl på grund av de skäl, bank- och fondinspektionen samt socialstyrelsen närmare utvecklade, anser utskottet därför i likhet med dessa myndigheter, att de ekonomiska föreningarna icke böra ställas under tillsyn av offentlig myndighet.

Den bästa garantien mot missförhållanden på ifrågavarande område lär enligt utskottets mening vinnas genom föreningsmedlemmarnas egen kontroll av respektive föreningars verksamhet. Det bör därför vara lagstiftningens viktigaste uppgift att skapa möjligheter för en dylik kontroll även i sådana fall, där föreningens styrelse till äventyrs icke självmant gör sitt bästa härför.

Härvid bör särskilt beaktas, att svårigheten för den enskilde medlemmen att överblicka och öva inflytande på föreningsverksamhetens handhavande ökas i samma mån, som föreningens verksamhetsområde är stort eller dess medlemsantal växer.

Det synes därför böra närmare utredas, huruvida icke i den för dessa föreningar gällande lagstiftning böra uppställas vissa minimikrav i fråga om föreningar, som önska bedriva inlåning, varigenom föreningarnas medlemmar erhålla större möjlighet att bedöma om föreningen är fotad på solid grund eller icke.

Såväl socialstyrelsen som kooperativa förbundets styrelse påvisa åtskilliga brister i dessa avseenden hos nu gällande lag om ekonomiska föreningar.

Det göres i denna lag ingen skillnad mellan föreningar med helt olika ändamål och organisation. Vidare saknas tillfredsställande regler såväl för medlemmarnas utövande av beslutanderätten i föreningsangelägenheter, som ock angående upprättande av balansräkning och sättet för förvaltningsberättelses avgivande ävensom för ernående av sakkunnig revision. Likaledes saknas minimibestämmelser angående insatskapital, fondbildning och kassareserv.

Särskilt beträffande föreningar, som bedriva inlåning, vare sig denna avser återbäringsmedel eller penningmedel, som icke härflyta direkt ur föreningens verksamhet, synes det önskvärt, att dessa brister avhjälpas. Huruvida detta lämpligen bör ske genom en allmän revision av den nuvarande lagen om

ekonomiska föreningar eller därigenom att lagen kompletteras med särskilda bestämmelser beträffande föreningar, vilka önska driva inlåningsrörelse, bör enligt utskottets mening avgöras först i samband med utredning av frågan i dess helhet.

Under åberopande av vad nu anförts, har utskottet ansett sig böra föreslå en skrivelse i ämnet till Kungl. Maj:t och hemställer alltså,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning huruvida och på vad sätt genom förbättrad lagstiftning ökad trygghet för insättares tillgodohavanden å låneräkning med ekonomisk förening må kunna vinnas, utan att den ekonomiska föreningsrörelsens berättigade krav på rörelsefrihet trädas för nära, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill en sådan utredning må giva anledning.

Stockholm den 16 maj 1924.

På bankoutskottets vägnar:

BERNH. ERIKSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

av första kammaren: herrar *Öhngren, Björnsson, Enhörning, Vindahl, Berge, Lindgren* och *Östergren*;

av andra kammaren: herrar *Eriksson* i Grängesberg, *Gustafsson* i Örebro, *Bäcklund, Winkler, Lovén, Kloo, Gardell* och *Jönsson* i Fridhill.

Reservationer

a) *mot utskottets hemställan:*

av herrar *Bäcklund* och *Jönsson* i Fridhill, vilka yrkat avslag å den i ämnet väckta motionen; och

b) *mot vissa delar av motiveringen:*

av herrar *Vindahl, Enhörning, Lindgren, Gustafsson* i Örebro, *Winkler* och *Gardell*, vilka yrkat uteslutande av de delar av motiveringen å sid. 3, som börja med orden »Ehuru det icke fullt tydligt utsäges i motionen» och sluta med orden »som föreningens verksamhetsområde är stort eller dess medlemsantal växer».

KUNGL. BANK- OCH FOND-
INSPEKTIONEN

Bil. I.

Till riksdagens bankoutskott.

Sedan till bankoutskottets förberedande behandling hänvisats en inom riksdagens andra kammare av herr Starbäck väckt motion, nr 157, däri hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande sådan lagstiftning beträffande ekonomiska föreningars sparkasserörelse, att de risker, som äro förenade med den nuvarande på området i fråga bedrivna verksamheten, måtte »såvitt snarast möjligt» undanröjas, har bankoutskottet i föreskriven ordning anhållit om Kungl. Maj:ts befallning till bank- och fondinspektionen att avgiva utlåtande över motionärens framställning.

Genom nådig remiss den 7 februari 1924 har Kungl. Maj:t därefter anbefallt inspektionen att avgiva och till bankoutskottet överlämna det begärda utlåtandet.

Med anledning därav får bank- och fondinspektionen anföra följande.

Sedan, på sätt i motionen antytts, riksdagen i skrivelse den 29 maj 1911, nr 237, anhållit, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, under vilka förutsättningar ekonomiska föreningar finge här i landet idka inlåningsrörelse, samt därefter till riksdagen inkomma med det förslag, var till omförmälda utredning föranledde, tillkallade chefen för finansdepartementet under år 1911 särskilda sakkunniga för utredningens verkställande. Dessa sakkunniga avgåvo den 19 februari 1912 betänkande med förslag i ämnet.

Förslaget innebar bland annat, att de ekonomiska föreningarnas inlåningsrörelse, vilken på grund av banklagens bestämmelser är inskränkt till vederbörande förenings egna medlemmar, skulle begränsas till att endast omfatta insättning på s. k. sparkasseräkning. De sakkunniga ansågo sig vidare icke böra kräva denna sparkasseverksamhets ställande under tillsyn av offentlig myndighet men upptogo i sitt förslag vissa banktekniska bestämmelser, avsedda att säkerställa insättningarna.

Över berörda förslag avgav bankspektionen den 26 augusti 1912 infortrat utlåtande. Därvid anslöt sig inspektionen till de sakkunnigas mening, att sparkasseverksamheten icke borde ställas under offentlig tillsyn. Däremot framställde inspektionen ett flertal erinringar emot förslagets detaljbestämmelser, som inspektionen fann icke nöjaktigt fylla det med desamma avsedda syftet att skydda insättningarna.

Det ifrågavarande förslaget synes därefter hava fått vila.

Motionären framhåller nu, att risken för insättare hos ekonomisk förening vuxit under årens lopp genom den utveckling insättningsrörelsen vunnit, därvid motionären särskilt hänför sig till ett angivet fall, där utvecklingen förmenats visa, vilka värden som kunde stå på spel, därest de ekonomiska föreningarna skulle tillåtas att allttjämt och obehindrat fortsätta med en okontrollerad sparkasseverksamhet av angiven art. Slutligen gör motionären det uttalandet, att de svenska statsmakterna i händelse av inträffande katastrof torde bliva nödsakade att inskrida hjälpande till skydd för av småfolket på angivet sätt gjorda besparingar.

Sistnämnda yttrande bör till en början enligt inspektionens mening icke lämnas utan erinran. Någon skyldighet för staten att i en angiven situation inskrida hjälpande förefinnes givetvis icke, och några skäl för statshjälp torde näppeligen i övrigt kunna med berättigande anföras. Det bör nämligen bemärkas, att det här är fråga om en helt och hållet enskild verksamhet, som bedrivs allenast av och med föreningens egna medlemmar. Såvitt inspektionen kan finna saknar sålunda detta av motionären gjorda uttalande bärande grund.

I själva huvudfrågan synes emellertid motionärens framställning vara värd beaktande. Även om en till egna medlemmar inskränkt inlåningsrörelse bör vara att anse såsom en inre föreningsangelägenhet, och även om det måste förutsättas, att föreningsmedlemmarna själva söka tillse att nödig trygghet finnes för deras tillgodohavanden, bör det dock anses vara ett allmänt intresse, att föreningsmedlemmarna städse beredas möjlighet att på ett tillfredsställande sätt utöva sin egen kontroll härutinnan. Detta är numera i ännu högre grad än år 1912 fallet. De ekonomiska föreningarnas inlåningsrörelse har nämligen, såsom motionären också framhållit, vunnit en väsentligt ökad omfattning. I det av motionären angivna fallet har inlåningen till och med uppnått belopp, som avsevärt överstiger inlåningen hos många bankbolag.

Enligt inspektionens mening synas därför från lagstiftarens sida vissa allmänna regler böra lämnas för befrämjande av föreningsmedlemmars kontroll över förenings inlåningsrörelse. Dessa regler torde kunna framkomma genom ett överarbetande av det förslag, som avgivits av förutnämnda sakkunniga.

Då vidare den ifrågavarande föreningsverksamheten kan tänkas taga en sådan omfattning och även drivas under sådana former, att den i själva verket blir att likställa med vanlig bankrörelseinlåning från allmänheten, synes det böra överlämnas till den flera gånger bebådade kommittén för revision av gällande banklagstiftning att taga under övervägande, huruvida av föreningar bedriven inlåningsrörelse möjligen kan i annat avseende böra regleras eller begränsas. Stockholm den 26 februari 1924.

F. v. KRUSENSTJERNA.

H. S. TAMM.

ALBERT TONDÉN.

Bil. II.

Stockholm den 28 april 1924.

Till riksdagens bankoutskott.

I anledning av en inom andra kammaren väckt motion, nr 157, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om lagstiftning angående ekonomiska föreningsars sparkasserörelse har riksdagens bankoutskott genom skrivelse den 7 februari 1924 anhållit, att socialstyrelsen måtte anbefallas avgiva yttrande över nämnda motion samt därvid, med ledning av för styrelsen tillgänglig statistik, förebringa utredning dels angående omfattningen av inlåning å sparkasseräkning hos ekonomiska föreningar, dels ock beträffande den ekonomiska ställningen hos de föreningar, som bedriva dylik inlåning. Sedan Kungl. Maj:t den 15 februari 1924 anbefallt socialstyrelsen att till utskottet avgiva sålunda begärt yttrande och utredning, får styrelsen anföra följande.

Inom socialstyrelsen utarbetas statistik angående följande slag av ekonomiska föreningar, nämligen konsumtionsföreningar, kooperativa matlag och kaféföreningar samt arbetarproduktionsföreningar ävensom beträffande centralorganisationen för flertalet konsumtionsföreningar, Kooperativa förbundet.

Styrelsen, som sålunda måste inskränka sin utredning till nyssnämnda slag av ekonomiska föreningar, anser sig inledningsvis böra framhålla, att, så vitt styrelsen har sig bekant, sparkasserörelse eller annan inlåning i bankmässiga former (vilken senare styrelsen ansett sig jämväl böra medtaga i sin utredning) för närvarande här i landet bedrivs, utom av här närmare behandlade föreningsgrupper, allenast av jordbrukskassor och centralkassor för jordbrukskredit samt — i mindre omfattning — av andra kreditföreningar, upprättade bland tjänstemän, hantverkare och arbetare. Däremot torde icke här i riket såsom i åtskilliga andra länder sparkasserörelse bedrivas av vare sig jordbrukarnas kooperativa sammanslutningar av andra slag än nyss nämnda kassor, eller av andra här icke nämnda ekonomiska föreningar. Den nuvarande svenska förenings- och banklagstiftningen lägger emellertid icke hinder i vägen för upptagandet av inlåningsverksamhet i bankmässiga former av vilka ekonomiska föreningar som helst, för så vitt verksamheten begränsas till att omfatta medlemmar och icke utsträcker till allmänheten.

Bland de föreningsgrupper, för vilka socialstyrelsen utarbetar statistik, bedrivs sparkasserörelse av kooperativa förbundet samt av ett i förhållande till hela antalet existerande konsumtionsföreningar (1,100 å 1,200) mindre antal dylika föreningar. Statistiska uppgifter rörande dessa föreningsars verksamhet föreligga till och med år 1922.

A. Kooperativa förbundet.

Uppgifterna angående kooperativa förbundets verksamhet och dess inlåningsrörelse äro sammanförda å tab. 1 och 2. Till ytterligare förtydligande av dessa tabeller torde böra meddelas följande upplysningar.

Uppgifterna om antalet anslutna föreningar, deras medlemsantal och det minsta insatsbelopp, som föreningarna skola äga i förbundet, avse konsumentföretag (inberäknat några få, till förbundet hörande produktionsföreningar). Från och med år 1914 hava därjämte till förbundet varit anslutna försäkringsföreningar, vilka vid 1922 års utgång voro till antalet 3 med ett sammanlagt medlemsantal av 211,882. De i förbundets balans i noter till kolumnen »övriga tillgångar» omnämnda garantikapitalen äro sådana, som av förbundet blivit insatta i dessa sistnämnda föreningar.

Förbundet omfattar numera den övervägande delen av konsumtionsföreningarna inom rikets alla delar. Dess omsättning, som de senaste åren uppgått till mellan 60 och 70 miljoner kronor, utvisar, att numera en väsentlig del av konsumtionsföreningarnas varuanskaffning tillgodoses genom förbundet. De anslutna konsumtionsföreningarnas totalomsättning har nämligen under motsvarande år uppgått till mellan 2—300 miljoner kronor per år, varvid emellertid är att beakta, att sistnämnda summor avse detaljpriser men siffrorna för förbundets omsättning partiförsäljning. Vid 1922 års utgång omfattade densamma, utom livsmedel av olika slag, skodon och manufakturer ävensom förlagsrörelse för bokföringsmaterial och kooperativ litteratur m. m.

Förbundet är jämväl ägare av och bedriver själv industriell verksamhet. De viktigaste industriföretagen äro en margarinfabrik i Norrköping och kvarnen Tre Kronor utanför Stockholm.

Förtjänta av särskild uppmärksamhet äro de kolumner i tab. 1, som redovisa förbundets omkostnader. De första åren förete mycket låga procent-siffror, vilket uppenbarligen sammanhänger med att provisionsförsäljning då intog en stor andel av den totala omsättningen. Sedermera stego omkostnaderna upp till 4½ å 5 procent för att därefter med vissa fluktuationer, som i sin helhet kunna tillskrivas valutaförändringarna och kristidens särskilda förhållanden, sjunka, så att de för närvarande utgöra vid pass 3 procent. Denna nedgång är betydande för den ökade effektiviteten i förbundets verksamhet.

Det torde vara uteslutet att här ingå på en närmare granskning av förbundets balanskonton under de i tabellen redovisade åren, utan får styrelsen inskränka sig till att något närmare kommentera 1922 års siffror. Det bör därvid till en början påpekas, att förbundets verksamhet till alldeles övervägande del finansierats genom det till inemot 4.5 miljoner kronor uppgående egna kapitalet samt de å sparkasse- samt depositions- och kapitalräkning inestående 16.3 miljoner kronor. Övriga poster på balansens passivsida voro endast: lån, uppgående till icke fullt 400,000 kronor, vilket belopp lämpligen kan sammanställas med ett bokfört fastighetsvärde av över 4 miljoner kronor, skulder till leverantörer 1.9 miljoner kronor, motsvarande allenast 2.9 procent av det senaste årets omsättning, samt årets nettoöverskott 900,000 kronor.

Aktivsidan belyser, vilken hög grad av likviditet förbundet numera besitter. Kontanta tillgångar, svenska statens obligationer och banktillgodohavanden redovisades här med sammanlagt 8.2 miljoner kronor. De så gott som obelånade fastigheterna voro, som nämnt, upptagna till något mer än 4 miljoner kronor och inventarier av alla slag helt och hållet avskrivna. Lagret bokfördes med 4.9 miljoner kronor eller cirka 7.5 procent av årsomsättningen, varufordringar med netto 0.3 miljoner kronor, andra fordringar samt övriga tillgångar med sammanlagt 6.5 miljoner kronor. Sistnämnda post omfattar av förbundet utlämnade inteckningslån, de förut omtalade

garantikapitalen till försäkringsföreningarna samt aktier (huvudsakligen i kvarn a.-b. Tre Kronor).

Uppenbarligen var förbundet vid tidpunkten för detta bokslut i stånd att i händelse av behov genom sina kontanta tillgångar, banktillgodohavanden och obligationer omedelbart täcka åtminstone hälften av behållningen på låneräkningarna samt dessutom belåning genom fastigheterna ävensom realiserande eller belåning av vissa tillgångsposter av de bland andra fordringar och övriga tillgångar omnämnda inom kort tid anskaffa täckning jämväl för den övervägande delen av återstående insatta medel, allt detta utan att förbundets reguljära varuanskaffningsverksamhet därför behövde raka i stockning. En så hög grad av likviditet torde få anses synnerligen tillfredsställande.

Överskottets fördelning giver vid handen, att betydande fondavsättningar blivit gjorda. Att märka är emellertid, att jämväl de belopp, som tillgodoförts medlemmarna i form av återbäring, så gott som helt och hållet kvarstannat i förbundet, enär ännu näppeligen någon ansluten förening uppnått det i stadgarna föreskrivna minimum av insatskapital hos förbundet, vilket ju motsvarar 75 kronor per medlem i ansluten förening.

Tab. 2 åskådliggör närmare utvecklingen av förbundets inlåningsrörelse sedan dess början. Det framgår härav, att sparkasseverksamheten påbörjades under år 1908. Under 1919 tillkommo därjämte depositions- och kapitalräkning. Ehuru alltjämt sparkassan är den mest betydande räkningen med en inestående behållning vid 1922 års slut av 12.2 miljoner kronor, fördelade på 31,300 motböcker, hade vid denna tidpunkt jämväl de bägge andra räkningarna nått en ej oväsentlig utveckling. Å depositionsräkning voro sålunda inestående 2.0 miljoner kronor, fördelade på 713 konton, och å kapitalräkning 2.1 miljoner kronor å 761 räkningar.

Insättare å de tre räkningarna voro uteslutande föreningar tillhörande förbundet och deras medlemmar, då banklagen såsom nämnt lägger hinder i vägen för rörelsens utsträckande till allmänheten. Såsom sparkassekontor använde förbundet anslutna föreningar till ett antal vid 1922 års slut av 355. Dessa föreningar hava emellertid ingen ansvarighet för de av deras medlemmar insatta medel, utan förbundet ansvarar med sina tillgångar för samtliga insättningar.

Den av förbundet lämnade räntan å i sparkassan insatta medel uppgick under de första åren i allmänhet till 5 procent. Vid början av år 1921 var den 5.5 procent, men sänktes sedermera så småningom till 4 procent. Dessa räntesatser torde i allmänhet hava legat 1 procent över de av affärsbankerna samtidigt tillämpade. Räntesatserna på depositions- och kapitalräkning överstego den för sparkassemedlen tillämpade med 0.5 å 1 procent.

Ytterligare en organisatorisk anordning, som åtminstone med visst fog kan betraktas som inlåningsverksamhet i bankmässiga former, torde här böra beröras. Allt efter som konsolideringen av de till förbundet anslutna konsumtionsföreningarna fortskridit, har det blivit ett mer och mer framträdande önskemål, att föreningar, som så önskade, skulle beredas tillfälle att hos förbundet mot ränta placera överskottsmedel, vilka icke för ögonblicket voro för deras rörelse erforderliga, men vilka sedermera kunde disponeras såsom likvid för varor, mottagna från förbundet. Till tjänst för sådana föreningar öppnade förbundet år 1919 kontokuranträkning, å vilken endast anslutna föreningar kunna göra insättningar. Till denna räkning överföras jämväl förbundets varufordringar från samtliga föreningar i den mån de levererade varorna icke betalas kontant. Av förbun-

dets årsberättelse för år 1922 synes framgå, att vid Jetta års slut å kontokuranträknningen funnos insatta 3,282,919 kronor, medan förbundets fordringar å räkningen samtidigt uppgingo till 3,563,520 kronor. Nyssnämnda år förräntades föreningarnas tillgodohavanden å denna räkning efter 4 procent och deras skulder belastades med 5 procents ränta.

B. Sparkasseidkande konsumtionsföreningar.

Beträffande dessa föreningar hänvisas till bilagda tabeller 3—5.

Under år 1922 bedrevs sparkasserörelse, såvitt för socialstyrelsen är känt, av 38 hithörande föreningar, av vilka 37 handelsföreningar och 1 i konsumentintresse bedriven bageriförening. Samtliga voro anslutna till kooperativa förbundet.

Av föreningarna voro 18 belägna i städer, 8 i köpingar och municipal-samhällen samt de återstående 12 på landsbygden. Bland dem återfinnes ett flertal av landets största konsumtionsföreningar, såsom de i Stockholm, Örebro, Eskilstuna, Hälsingborg, Gävle och Göteborg belägna. Såsom av tab. 3 framgår, förekommer emellertid sparkasserörelse även hos en del småstads- och landsbygdsföreningar av förhållandevis ringa storlek. Att de sparkasseidkande föreningarna genomsnittligt höra till de större i riket visas därav, att deras medlemsantal uppgick till mer än $\frac{1}{4}$ och deras försäljningssumma till nära $\frac{1}{4}$ av samtliga konsumtionsföreningars.

En viktig faktor vid bedömande av föreningarnas soliditet är storleken av det insatsbelopp, som minst kräves av varje medlem. Endast i 4 av de redovisande föreningarna var detta satt så lågt som till 50 kronor. I de övriga uppgick detsamma vanligen till 100 kronor (i enlighet med kooperativa förbundets mönsterstadgar), men i några föreningar till 150, 200 eller 250 kronor per medlem. Såsom den genomgående regeln är inom konsumtionsföreningarna, behöver även inom dessa föreningar endast en mindre del av insatsbeloppet inbetalas kontant; återstoden samlas så småningom genom överförande till insatserna av överskottsmedel, vilka återbäras till medlemmarna i proportion till deras inköp.

Föreningarnas ekonomiska ställning vid slutet av år 1922 belyses genom de återgivna summariska uppgifterna ur deras balanskonton. Det befinnes, att hälften av deras tillgångar utgjordes av fastigheter med ett bokföringsvärde av sammanlagt 8.5 miljon kronor. Dessa voro intecknade för tillsammans 3.6 miljoner kronor, sålunda till i medeltal 40 à 45 procent av det bokförda värdet. Endast 4 av föreningarna saknade egna fastigheter — beträffande den största av dessa föreningar funnos dock betydande sådana, ehuru förvaltade av särskilda fastighetsföreningar.

Kontanta och banktillgodohavanden uppgingo till 1.3 miljon kronor eller ungefär $\frac{2}{3}$ av den sammanlagda sparkassebehållningen vid årets slut. Bland övriga tillgångar märkas särskilt inventarier och varulager samt aktier och insatser i andra ekonomiska företag, främst kooperativa förbundet. Beträffande några föreningar inga däri även varufordringar hos medlemmar. Statsobligationer eller andra värdepapper, avsedda att utgöra kassareserv, redovisas av flera föreningar. Totalsumman därav kan dock icke uppgivas.

På passivsidan ingår det egna kapitalet — insatskapital och fonder — med 41.8 procent, årets överskott med 13.5 procent, sparkassemedel med 11.8 procent samt inteckningslån och andra skulder med 32.9 procent.

Nettoöverskott redovisades för året 1922 av 35 föreningar med tillsam-

mans 2,3 miljoner kronor, brist av 2 med sammanlagt 11,000 kronor, varjämte balanskontot i en förening företedde varken överskott eller brist. Överskottet uppgick i genomsnitt till 4,0 procent av försäljningssumman.

Sparkasserörelsens utveckling och omfattning vid slutet av år 1922 framgå närmare av tab. 4 och 5. En granskning av uppgifterna i tab. 4 visar, att antalet sparkasseidkande föreningar, som redan 1910 var 18, där- efter sjönk fram till år 1919, då endast 10 återstodo, för att sedermera åter stiga till det för år 1922 redovisade antalet eller 38. I tab. 5 upptagas emellertid endast 5 föreningar, vilka började sparkasserörelse före år 1910. Det framgår härav, att de före kriget sparkasseidkande föreningarna i allmänhet upphört därmed, dels på grund av föreningarnas likvidation, dels ock i flertalet fall genom sparkasserörelsens överlåtande till kooperativa förbundet. I själva verket hade också sparkasserörelsen vid slutet av år 1922 inom icke mindre än 21 av de 38 föreningarna bedrivits under kortare tid än 3 år. Åtskilliga av dessa föreningar hava tidigare fungerat såsom sparkasseavdelningar åt kooperativa förbundet, men med växande soliditet funnit sig själva kunna uppbära en sparkassa och med fördel investera en del av insättningsöverskottet i sin egen rörelse.

Att sparkassan inom flertalet föreningar är så ny, förklarar till stor del såväl de senaste årens snabba ökning som ock att allt fortfarande vid 1922 års slut den samlade inestående behållningen icke nått större omfattning än vad då var fallet eller cirka 2 miljoner kronor.

I fråga om denna sistnämnda siffra bör emellertid följande beaktas. Insättningarna på konsumtionsföreningarnas sparkassor äro av två slag, nämligen dels av föreningen överförda överskottsmedel och dels av medlemmarna själva gjorda insättningar. I de modernt organiserade konsumtionsföreningarna och särskilt i flertalet av de större bland dem är det nämligen vanligt, att all den återbäring — och stundom även räntan på insatskapitalet — vilken icke användes till ökande av medlemmens insatsbelopp, överföres till ett för honom upplagt sparkassekonto. Från detta är medlemmen sedermera oförhindrad att när som helst verkställa uttagningar.

Nu torde det kunna antagas, att en mycket avsevärd del av de under de senare åren redovisade sparkasseinsättningarna utgjort återbäringsmedel. Dessa införas på sparkassekontona under månaderna närmast efter bokslutstiden. När detta skett, kommer sparkassan sålunda i regel att visa den högsta behållningen under året, varefter uttag successivt ske, så att minimum nås vid tiden för bokslutet. Det är emellertid just detta sistnämnda belopp, som redovisas i socialstyrelsens statistik. Sparkasserörelsens betydelse kommer därför att i denna framstå såsom mindre än den i själva verket är.

Vid sidan av de föreningar, vilka bedriva verklig sparkasserörelse, finnas åtskilliga, som infört s. k. överskottsbesparing. Härmed menas, att liksom i flertalet sparkasseidkande föreningar den återbäring och event. insatsränta, som stå till medlemmarnas fria förfogande, därest dessa så önska, få såsom räntebärande och när som helst uttagbara tillgodohavanden inestå hos föreningen. Skillnaden mellan de sparkasseidkande föreningarna och de sistnämnda blir sålunda endast den, att i dessa senare inga insättningar kunna göras av penningar, vilka icke ytterst härstamma från föreningens egen rörelse. I dessa föreningar är givetvis överskottet vid bokslutstiden ännu mer att betrakta som ett minimum än beträffande den föregående gruppen. Vid slutet av år 1922 redovisade emellertid 180

konsumtionsföreningar innestående överskottsbesparingsmedel med tillsammans 821,732 kronor eller i medeltal per förening 4,565 kronor.

Innan styrelsen härefter övergår till att avgiva sitt eget yttrande i anledning av motionen, torde det ytterligare böra framhållas, att den av kooperativa förbundet och konsumtionsföreningar bedrivna inlåningsrörelsen icke är någonting för vårt lands kooperativa föreningsverksamhet säreget, utan att densamma fastmer har sin motsvarighet i de flesta andra länder. Sammanfattande statistik är emellertid svår att erhålla, varför socialstyrelsen här nöjer sig med att omnämna några få siffror av jämförelsevis nytt datum. Vid slutet av år 1921 hade sålunda Finlands konsumtionsföreningar en på cirka 20,400 insättare fördelad sparkassebehållning om vid pass 44 miljoner finska mark. — Norges Kooperativa Landsförening redovisade i bokslutet för år 1922 sparkassemedel till ett belopp av 2,4 miljon norska kronor, fördelade på 10,400 konton. — Bankavdelningen inom Verband Schweizerischer Konsumvereine (kooperativa förbundets schweiziska motsvarighet) hade vid samma tidpunkt innestående å kontokuranräkning 6,8 miljon schweiziska francs och i »depositioner» (sparkasseräkning) 9,3 miljoner. — I England, Belgien, Tyskland, Österrike m. fl. länder hade redan före kriget inlåningsverksamheten genom konsumtionsföreningarna eller deras centralorgan nått en mycket betydande utveckling.

Såvitt för styrelsen är bekant, finnes icke i något av dessa länder särskild lagstiftning för inlåningsidkande föreningar, utan gälla för dessa liksom för andra ekonomiska föreningar de i den allmänna föreningslagstiftningen ingående föreskrifter, som äsyfta företagens soliditet.

*

Såsom i föreliggande motion erinras, har frågan om avvägbringande av särskilda föreskrifter för inlåningsidkande ekonomiska föreningar tidigare varit aktuell i Sverige. Den kungliga propositionen angående ny banklag till 1911 års riksdag syftade till att helt och hållet förhindra dylik verksamhet genom att definiera bankrörelse såsom »sådan verksamhet, i vilken ingår inlåning på räkning, som av bank allmänligen begagnas», och förbehålla dylik verksamhet åt företag, registrerade enligt banklagen, och vissa andra uppräknade institutioner.

I syfte att möjliggöra fortsättandet bland annat av den inlåningsverksamhet, som av vissa ekonomiska föreningar påbörjats, ändrade riksdagen ovanstående definition genom att efter ordet »inlåning» inskjuta »från allmänheten». Samtidigt begärde riksdagen emellertid, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, under vilka förutsättningar ekonomiska föreningar må här i landet idka inlåningsrörelse samt därefter till riksdagen inkomma med det förslag, vartill utredningen föranleder.

Sedan särskilda sakkunniga därefter av Kungl. Maj:t tillkallats, avgåvo dessa den 19 februari 1912 yttrande, innehållande förslag till lag, innefattande särskilda bestämmelser om ekonomiska föreningar, som idka sparkasserörelse.

Bankinspektionen och socialstyrelsen hava avgivit utlåtanden över detta förslag, som emellertid icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

I sitt den 26 augusti 1913 avgivna utlåtande instämde socialstyrelsen i det väsentliga i de sakkunnigas förslag till kontrollföreskrifter för inlåningsidkande föreningar, men ansåg en huvudsakligen formell omarbet-

ning i atskilliga punkter önskvärd, bland annat gående ut på att den särskilda lagstiftningen för dessa föreningar borde inarbetas som ett kapitel i den allmänna lagen om ekonomiska föreningar. Styrelsen ville vidare icke såsom de sakkunniga helt uppgiva tanken på ett övervakande från det allmänna sida av de inlåningsidkande föreningarna. Dels framfördes härutinnan som en möjlighet, att i dylika föreningar en revisor kunde utses av offentlig myndighet, dels syntes det styrelsen böra upptagas till övervägande att anställa konsulenter för den ekonomiska föreningsverksamheten, at vilka då borde uppdragas att särskilt följa de inlåningsidkande föreningarnas verksamhet.

När den föreliggande frågan nu efter mera än tio år åter upptages till behandling, har den otvivelaktigt kommit i ett väsentligen förändrat läge. Den ekonomiska föreningsverksamheten befann sig, när frågan förra gången var aktuell, i sitt första utvecklingsskede. Den hade emellertid hunnit visa en del oarter, som gjorde det naturligt, om det starkt ifrågasattes, huruvida icke för dess fortsatta utveckling en viss, särskild omvårdnad från statens sida vore erforderlig. Givetvis måste då upptagandet på vissa hithörande föreningars program av sparkasseverksamhet, d. v. s. hopsamlande av sparmedel och dessas fruktbargörande inom den av föreningarna bedrivna rörelsen, väcka starka betänkligheter. Erfarenheterna under de sedan dess gångna åren torde dock få anses ha visat, att föreningarna och särskilt konsumtionsföreningsrörelsen, som det ju med avseende på inlåningsverksamheten främst är fråga om, hade tillräckligt stark livskraft för att på egen hand kunna bekämpa svårigheterna. Samma erfarenhet kan jämväl sägas hava gjorts i andra länder: där föreningsrörelsen fått utveckla sig i frihet, utan alltför starkt statsingripande, har den regelbundet nått de bästa resultaten. I och för sig torde det därför kunna sägas, att de skäl, som tidigare syntes tala för anordnande av ett statligt övervakande av inlåningsidkande föreningar, numera väsentligen förlorat i betydelse. Senare års erfarenheter hava för övrigt givit vid handen, att icke alltför stor tilltro bör hysas till statens förmåga att framgångsrikt utöva uppsikt över enskilda penningförvaltande företags rörelse. Förefintligheten av statlig övervakning har emellertid i vida kretsar medfört den missuppfattningen, att, när förluster ändock uppkommit, staten hade en moralisk skyldighet att täcka desamma, i varje fall i den utsträckning, att den penninginsättande allmänheten hölles skadelös.

Med avseende på de inlåningsidkande ekonomiska föreningarna hava redan 1911 års sakkunniga framhållit, att en tillsyn från det allmänna sida för att bliva tillfyllestgörande otvivelaktigt måste omfatta ej blott inlåningsverksamheten utan även föreningens rörelse i dess helhet. Det torde vara påtagligt, att en dylik tillsyn skulle hava ganska små möjligheter att bliva effektiv, men det kunde icke gärna undvikas, att dess förefintlighet betraktades å ena sidan som ett obehörigt intrång, men å den andra också som en garanti för de medlemmar, som hade anförtrott sina besparingar åt företaget, och därför lätteligen kunde bidraga att slippa deras kontroll över dess skötsel. Utsträckandet av statstillsynen till de inlåningsidkande ekonomiska föreningarna torde därför vara ägnat att, utan att kunna bereda säkerhet för dessas fullgoda skötsel, medföra anspråk på staten.

På grund av vad sålunda anförts anser socialstyrelsen sig böra avstyrka, att en eventuell utredning angående lagstiftning beträffande

ekonomiska föreningars inlåningsrörelse må omfatta frågan om anordnande av statlig tillsyn över dessa föreningar.

Däremot synes det styrelsen med fog kunna ifrågasättas, om den för de ekonomiska föreningarna gällande lagstiftningen kan anses fylla de krav, som med föreningsrörelsens nu uppnådda utvecklingsgrad bör ställas på densamma. Det torde därvid böra påpekas, att föreningslagen lämnar synnerligen ofullständiga regler rörande föreningarnas ekonomiska förhållanden och skötsel. Sålunda föreskrives det visserligen att stadgarna skola innehålla bestämmelser om storleken av de insatser, som skola göras av medlemmarna, samt huru stor del av årsöverskottet, som skall avsättas till reservfond. Däremot saknas alla föreskrifter om minsta tillåten storlek av insatser och fondavsättningar, varför intet hindrar, såsom också i praktiken skett, att dessa sättas lika med noll. Med avseende å räkenskapernas förande, avslutande och revision äro bestämmelserna likaledes mycket ofullständiga. Slutligen äro de av lagen förutsatta formerna för utövande av medlemmarnas beslutanderätt i föreningarna synnerligen otillfredsställande med hänsyn till uppkomsten av storföretag med åtskilliga tusental medlemmar, spridda över ett större område. Styrelsen finner det påtagligt, att dessa och andra bristfälligheter i föreningslagstiftningen framför allt äro betänkliga med hänsyn till de föreningar, vilka uppnått en högre grad av utveckling, såsom förhållandet i allmänhet är med de inlåningsidkande. Det kunde därför också förtjäna att tagas i övervägande, huruvida icke för dessa föreningars del supplerande lagbestämmelser borde utfärdas av ungefär den art, som 1911 års sakkunniga föreslog. Men å andra sidan torde det vara tydligt, att skillnaden mellan de behov, som göra sig gällande för dessa föreningar och för andra med i övrigt likartad rörelse, men utan inlåningsverksamhet, är så oväsentlig, att det mest rationella sättet att tillmötesgå kravet på en ökad soliditet för vissa slag av ekonomiska föreningar vore att underkasta lagen om ekonomiska föreningar i allmänhet en revision. Utom detta mera allmängiltiga skäl synes också mot en speciell lagstiftning för de inlåningsidkande föreningarna tala, att denna föreningsgrupp icke utan svårighet kan distinkt avgränsas. Skillnaden mellan en förening, som driver sparkasserörelse, men där de övervägande insättningarna utgöras av återbäringsmedel, och en förening, som inskränker sig till s. k. överskottsbesparing, är uppenbarligen ringa. Men skulle en särskild lagstiftning för inlåningsidkande föreningar anses böra omfatta även dessa senare och sålunda deras överskottsbesparing anses såsom bankmässig inlåningsverksamhet, därför att medlemmarnas tillgodohavanden införas på kontraböcker, till sin uppställning motsvarande sparkasseböcker, komme påtagligen denna lagstiftning att, åtminstone vad konsumtionsföreningarna beträffar, omfatta en avsevärd del av hela föreningsantalet.

1911 års sakkunniga hava föreslagit åtskilliga lagstiftningsåtgärder för vinnande av trygghet för de inlåningsidkande föreningarnas soliditet. Vissa av dessa förslag torde förtjäna att tagas i övervägande vid en eventuell revision av föreningslagen, såsom att inlåningsrörelse icke må öppnas, förrän föreningen nått ett visst mått av ekonomisk stadga, att inlåningsidkande föreningar skola vara skyldiga att hålla viss kassareserv o. s. v. För alla föreningar torde lämpligen böra tagas i övervägande de sakkunnigas förslag angående vissa uppgifters obligatoriska införande i de av deras styrelser avgivna förvaltningsberättelserna. Grunderna för

balansräkningens upprättande torde även böra i föreningslagen föreskrivas. De sakkunniga hade föreslagit, att en av revisorerna i inlåningsidkande förening skulle utses av insättarna. Detta förslag, som i åtskilliga fall skulle vara förenat med synnerliga svårigheter att omsätta i praktiken, såsom också av socialstyrelsen framhölls, torde böra ersättas med föreskrift om sakkunnig revision i allmänhet eller åtminstone för inlåningsidkande föreningar. Sedan kooperativa förbundet upprättat ett hela landet omfattande revisionssystem, torde möjlighet för ett praktiskt genomförande härav föreligga.

De sakkunnigas förslag, att icke annan form av bankmässig inlåning än sparkasserörelse skulle få av ekonomiska föreningar bedrivas, motsvarar givetvis icke dessa föreningars nuvarande utveckling. Deras förslag om inlåningens begränsning dels per individuellt konto och dels i visst förhållande till föreningarnas insatskapital och fonder, hava påtagligen tillkommit för att vinna överensstämmelse med banklagen. Huruvida dylika bestämmelser, vilka alltid äro svåra att övervaka och lätt kunna kringgås, kunna anses hava den betydelse, att de böra intagas i en ny lagstiftning, synes tvivelaktigt.

I behandlingen av detta ärende hava deltagit, förutom undertecknade, byråcheferna Bergsten, Andersson, Molin och Järte.

GUNNAR HUSS.

HUGO HEYMAN.

Tab. 1. Kooperativa förbundets

År	Antal anslutna föreningar	De anslutna föreningsarnas medlemsantal	Minsta insatsbelopp per medlem i ansluten förening Kronor	Omsättning		Omkostnader Kronor	Omkostnader i procent av omsättningen Procent	Fastigheter Kronor	Inventarier Kronor
				Kronor	Därav i provision Kronor				
1908	376	68,097	20	4,396,650	2,489,807	129,158	2.9	—	9,818
1909	385	71,786	20	4,795,035	1,362,066	150,178	3.1	125,000	86,114
1910	391	73,545	20	4,513,028	1,063,494	199,308	4.4	111,000	77,524
1911	469	86,171	20	5,087,776	671,807	252,547	5.0	111,000	49,646
1912	514	95,418	20	6,744,348	803,208	318,437	4.7	198,851	49,427
1913	557	104,626	20	7,621,305	1,030,390	337,327	4.4	331,196	41,397
1914	584	118,879	25	9,889,253	1,037,887	454,644	4.6	208,256	18,122
1915	675	133,441	25	16,497,641	1,214,719	510,524	3.1	199,756	19,350
1916	771	171,106	25	22,013,041	1,828,622	612,426	2.8	417,131	43,497
1917	820	200,483	25	21,802,604	1,550,047	804,165	3.7	517,131	33,899
1918	843	213,834	25	27,989,733	881,138	1,237,705	4.4	1,441,594	27,456
1919	914	233,460	25	69,149,626	2,179,612	2,090,633	3.0	2,459,762	1
1920	943	240,716	25	69,519,887	2,346,941	2,228,936	3.2	3,163,498	1
1921	924	255,141	75	62,372,275	537,601	1,977,676	3.2	3,905,356	1
1922	898	259,388	75	63,824,499	59,741	1,930,568	3.0	4,051,364	1

P a s s i v a								
Eget kapital					S k u l d e r			
År	Insatskapital Kronor	Reservfond Kronor	Övriga fonder Kronor	Summa Kronor	Lån Kronor	Skulder till leverantörer Kronor	Å spar-kasse-, depositions- och kapitalräkning innesående Kronor	Övriga skulder Kronor
1909	70,014	72,072	22,601	164,687	302,886	504,987	49,366	2,120
1910	79,090	89,922	26,146	195,158	199,350	138,907	457,584	1,271
1911	113,199	120,970	29,068	263,237	169,341	88,076	982,280	1,994
1912	157,836	164,610	38,314	360,760	161,376	111,871	1,387,755	5,974
1913	204,957	213,107	44,762	462,826	148,487	61,943	1,816,921	5,570
1914	255,474	317,877	1,120	574,471	181,723	225,867	2,161,345	17,568
1915	314,956	400,527	1,278	716,761	575,982	356,038	2,656,396	90,357
1916	401,556	557,953	41,729	1,001,238	581,194	451,612	3,434,628	329,384
1917	526,613	763,537	94,397	1,384,547	648,929	678,991	5,299,059	282,031
1918	999,010	970,149	96,600	2,065,759	2,145,632	1,709,680	7,480,298	31,780
1919	1,774,228	1,086,736	101,430	2,962,394	3,865,195	1,697,549	9,295,413	43,936
1920	2,139,403	1,453,481	101,430	3,694,314	3,217,190	1,184,944	12,217,295	28,831
1921	2,488,615	1,579,368	—	4,067,983	368,870	1,905,931	13,611,977	—
1922	2,771,414	1,702,556	—	4,473,970	366,394	1,862,008	16,297,302	—

¹ Garantikapital.² » och a-vista lån.³ » » aktier.⁴ 1921 överförda till reservfonden.⁵ Återbäring lämnas ej å s. k. grövre varor (socker och mjöl).

utveckling åren 1908—1922.

A k t i v a						Summa aktiva respektive passiva
Varulager	Varu- fordringar	Fordringar mot säkerhet	På bank och obligationer	Kontant i kassan	Övriga tillgångar	
Kronor	Kronor	Kronor	Kronor	Kronor	Kronor	
221,812	314,705	32,659	15,395	7,472	16,922	618,783
369,492	430,745	17,088	841	16,789	21,852	1,067,921
430,956	381,443	15,402	2,662	31,003	25,330	1,075,320
715,687	577,187	16,188	55,686	45,282	34,204	1,604,880
998,223	579,190	21,894	171,369	36,171	90,577	2,145,702
679,771	735,047	26,033	658,876	52,141	89,655	2,614,116
996,893	999,119	443,250	461,634	56,012	140,824	3,324,110
1,388,642	1,509,607	392,941	845,712	71,332	277,943	4,705,283
1,935,803	1,898,095	280,524	1,258,976	86,598	302,326	6,222,950
2,072,009	2,136,025	215,035	3,218,186	154,311	¹ 380,000	8,726,596
3,090,906	3,568,653	245,007	4,241,194	158,778	¹ 964,500	13,738,088
8,232,142	4,133,104	449,104	2,150,884	264,458	¹ 964,600	18,654,055
6,713,219	4,419,097	296,932	4,950,716	271,329	¹ 964,600	20,779,392
4,704,893	553,472	586,203	7,290,898	118,570	² 3,289,480	20,448,873
4,924,782	296,916	2,106,863	7,932,359	252,234	³ 4,344,724	23,909,243

Ö v e r s k o t t e t s f ö r d e l n i n g							
Summa	Överskott	Ränta å insatser	Procent	Återbäring å varor till medlemmar ⁶	Procent	Fond- avsättning	Övriga ändamål och odis- ponerade
Kronor	Kronor	Kronor		Kronor		Kronor	Kronor
423,993	71,755	2,266	5.0	—	—	57,815	11,674
859,359	43,875	2,877	5.0	—	—	26,998	14,000
797,112	83,050	3,222	5.0	34,495	1.0	45,333	—
1,241,691	99,952	4,352	5.0	33,970	1.0	61,630	—
1,666,976	117,966	6,246	5.0	41,699	1.0	69,021	1,000
2,032,921	118,369	8,558	5.0	46,915	1.0	59,965	2,931
2,586,503	163,136	11,007	5.0	53,187	1.0	82,808	16,134
3,678,773	309,749	14,923	5.0	76,168	1.0	197,878	20,780
4,796,818	424,894	18,758	5.0	112,727	1.0	258,251	35,158
6,909,010	433,039	24,881	5.0	114,711	1.0	208,816	84,631
11,367,390	304,939	30,836	5.0	152,384	1.0	121,417	302
14,902,093	789,568	55,777	5.0	364,416	1.0	366,745	2,630
16,648,260	436,818	103,386	5.0	308,975	1.0	24,457	—
15,886,778	494,111	118,077	5.0	253,855	1.0	122,179	—
18,525,704	909,569	126,420	5.0	289,094	1.0	494,055	—

Tab. 2. Utvecklingen av Kooperativa förbundets inlåningsrörelse.

Sparkasseräkningen.

Å r	Antal spar- kasseavdel- ningar	Antal mot- böcker vid årets slut	Behållning vid årets slut	Insatt under året	Uttaget under året
1908	1	6	2,792	2,960	265
1910	133	3,714	457,584	718,433	323,461
1913	170	9,772	1,816,921	1,821,897	1,464,621
1916	181	14,462	3,434,628	2,632,010	2,001,457
1919	219	22,143	9,203,932	6,471,039	4,894,792
1920	288	25,588	10,909,205	7,211,451	6,012,300
1921	318	28,284	11,450,392	6,081,501	6,086,041
1922	355	31,271	12,157,548	6,869,432	6,645,432

Depositionsräkningen.

Å r	Antal räkningar	Behållning vid årets slut	Insatt under året	Uttaget under året
1919	18	90,475	89,800	—
1920	410	1,127,474	1,170,890	172,763
1921	612	1,569,533	964,024	617,294
1922	713	2,047,343	1,149,594	750,970

Kapitalräkningen.

Å r	Antal räkningar	Behållning vid årets slut	Insatt under året	Uttaget under året
1919	1	1,006	1,000	—
1920	83	180,616	179,544	3,044
1921	259	592,052	434,283	40,822
1922	761	2,092,410	1,780,735	341,432

Sammanlagd behållning å de trenne räkningarna.

1919	9,295,413
1920	12,217,295
1921	13,611,977
1922	16,297,301

Tab. 4. Sparkasserörelsens utveckling inom konsumtionsföreningarna.

Å r	Antal redovisande sparkassor	Antal motböcker vid årets slut	Behållning vid årets slut	Insatt under året	Uttaget under året
1910	18	722	66,715	76,328	38,542
1913	15	2,771	152,676	196,957	176,184
1916	18	4,524	319,424	256,612	195,451
1919	10	4,248	553,072	482,290	268,949
1920	23	7,072	1,033,422	1,144,739	871,735
1921	34	12,749	1,804,075	2,042,506	1,640,325
1922	38	16,053	1,986,887	2,505,847	2,059,326

Tab. 3. Allmänna uppgifter angående konsumtionsföreningar,

Föreningens namn	Bildnings- år	Medlems- antal	Minsta	Försälj- nings- summa	Bank och
			insats- belopp per medlem Kr.		kassa Kr.
Kons.-fören. Stockholm m. o. Sthlms stad	1916	15,591	100	13,897,635	319,790
Oregrunds kons.-fören. »	län 1904	234	50	110,727	301
Eskilstuna kons.-fören. Södermanl. »	1916	4,013	100	4,672,951	96,525
Katrineholms arb. kons.-fören. »	1899	1,033	100	524,935	5,909
Nyköpings kons.-fören. »	1900	1,613	100	741,607	34,016
Flens kons.-fören. »	1907	1,074	100	1,035,789	6,147
Helleforsnäs kons.-fören. »	1908	140	100	160,789	363
Koop. fören. Hoppet, Norrköping Östergötl. »	1901	1,937	100	1,174,579	12,799
Sällsk. Arb. Ring, Motala verk- stad »	» 1883	1,944	200	1,190,450	7,259
Koop. handelsfören. Ljungsbro »	1905	185	100	175,581	12,111
Norrahammars handelsfören. ... Jönköpings »	1899	294	100	205,366	1,909
Ljungby koop. handelsfören. ... Kronobergs »	1907	417	100	344,505	33,333
Koop. fören. Star, Norrhult. »	1906	632	100	316,580	27,323
Oskarshamns koop. handelsfören. Kalmar »	1907	508	100	247,771	254
Roma koop. fören. Gotlands »	1907	127	50	56,227	191
Koop. kons.- o. produkt.-fören. Solid, Karlshamn Blekinge »	1908	1,220	100	539,047	1,602
Koop. fören. Svea, Hälsingborg Malmöhus »	1900	4,667	100	3,892,715	15,562
Handelsfören. Arb. Ring, Lands- krona »	» 1919	1,628	100	1,757,834	10,334
Ystads koop. handelsfören. »	» 1891	906	50	248,176	19,696
Kävlinge arb. kons.-fören. »	» 1897	822	150	522,114	146
Koop. fören. Solidar (bagerif.), Malmö »	» 1908	3,673	50	2,047,949	118,486
Kons.-fören. Göteborg Göteb. o. Boh. »	1916	3,790	100	3,527,310	21,221
St. Lundby koop. handelsfören. Älvsborgs »	1914	92	100	122,322	3,836
Tibro koop. handelsfören. Skaraborgs »	1913	209	100	135,996	2,578
Karlstads koop. handelsfören. ... Värmlands »	1908	1,087	250	952,247	7,334
Edane kons.-fören. »	1915	602	100	413,576	8,134
Glasbrukets kons.-fören., Glava »	1913	177	100	287,203	46
Gunnarskogs koop. handelsfören. »	1916	284	200	243,038	542
Kons.-fören. Örebro Örebro »	1901	5,798	250	6,386,003	178,045
Koop. fören. Svea, Västerås. Västmanl. »	1900	2,320	100	2,029,406	18,306
Kärrgruve kons.-fören. »	1891	612	150	421,899	4,441
Kons.-fören. Borlänge m. o. Kopparb. »	1913	1,517	100	949,533	5,014
Kons.-fören. Alfa Gävleborgs »	1898	6,311	150	3,881,974	279,107
Kons.-fören. Oden, Bomhus. »	1899	778	100	538,184	104
V. Hälsinglands kons.-fören., Ljusdal »	1915	1,765	150	1,312,647	4,383
Norrsundets arb. kons.-fören. ... »	1899	467	100	312,245	2,306
Kramfors koop. handelsfören. ... Västernorr. »	1912	447	100	353,749	7,316
Malmergets koop. handelsfören. Norrbottens »	1911	1,661	200	1,576,442	6,403
Summa		70,575	—	57,307,095	1,273,172

som bedrovo sparkasseverksamhet under år 1922.

A k t i v a		P a s s i v a				Överskott resp. brist	Summa tillgångar resp. skulder	Det egna kapitalet fördelas på	
Fastigheter	Övriga tillgångar	Inteckningslån	Skuld till insättarna i egen sparkassa	Övriga skulder	Eget kapital			Insatskapital	Fonder
Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
2,312,385	718,059	649,319	371,511	239,345	1,516,954	573,105	3,350,234	786,306	730,648
4,655	39,478	—	9,784	7,298	27,129	223	44,434	16,013	11,116
702,822	446,633	329,000	122,364	153,710	476,820	164,086	1,245,980	197,386	279,434
236,000	144,849	208,570	16,731	101,071	60,386	—	386,758	58,386	2,000
132,700	203,521	86,000	93,810	29,400	125,596	35,431	370,237	93,107	32,489
284,323	244,781	226,492	40,959	124,183	121,280	22,337	535,251	80,123	41,157
—	33,669	—	5,761	11,735	10,832	5,704	34,032	7,118	3,714
147,722	192,768	114,311	76,249	13,468	109,061	40,200	353,289	81,178	27,883
95,843	304,617	40,000	21,326	70,858	242,783	32,752	407,719	197,695	45,088
17,116	12,764	6,500	5,360	9,419	15,306	5,406	41,991	9,508	5,798
14,255	33,230	15,475	13,137	1,318	13,651	5,813	49,394	11,642	2,009
44,423	50,904	—	13,157	31,606	63,089	20,808	128,660	29,223	33,866
4,089	85,208	—	41,617	5,023	60,883	9,097	116,620	31,576	29,307
26,432	57,418	15,000	22,041	19,364	37,424	— 9,725	93,829	19,143	18,281
4,900	15,960	5,090	278	7,096	9,975	— 1,388	22,439	5,979	3,996
23,521	90,899	—	7,325	33,336	70,721	4,640	116,022	48,438	22,283
671,910	362,340	5,000	199,415	38,137	558,177	249,083	1,049,812	219,099	339,078
542,307	425,452	486,360	6,464	316,587	125,706	42,976	978,093	96,475	29,231
—	40,821	—	5,077	1,599	44,660	9,181	60,517	25,719	18,941
178,914	94,076	102,865	27,528	23,491	105,666	13,586	273,136	58,114	47,552
764,160	195,530	551,300	40,670	54,109	353,147	78,950	1,078,176	130,915	222,232
868,601	284,176	418,500	176,538	174,740	309,114	95,106	1,173,998	180,810	128,304
14,040	21,512	—	14,000	8,179	13,637	3,572	39,388	8,268	5,369
20,523	24,212	10,000	2,069	10,554	19,788	4,902	47,313	14,402	5,386
79,434	130,866	52,065	18,123	6,737	108,630	32,079	217,634	78,505	30,125
—	95,705	—	24,659	17,131	55,906	6,143	103,839	43,772	12,134
1,665	60,611	—	7,115	8,178	35,310	11,719	62,322	17,141	18,169
19,598	46,057	—	884	19,648	37,603	8,062	66,197	26,943	10,660
525,153	690,061	68,718	308,166	128,558	636,183	251,634	1,393,259	463,113	173,070
136,104	377,444	32,700	16,130	111,460	303,453	68,111	531,854	68,645	234,808
49,672	103,233	21,000	7,673	26,904	82,519	19,250	157,346	51,160	31,359
67,187	196,725	34,576	34,269	49,712	110,724	39,645	268,926	63,027	47,697
—	825,236	—	86,715	56,521	646,272	314,835	1,104,343	263,487	382,785
68,333	63,382	—	10,314	23,565	72,932	25,008	131,819	29,674	43,258
99,000	257,776	33,177	9,029	123,821	163,736	31,396	361,159	117,218	46,518
39,430	65,178	—	22,082	8,811	65,357	10,664	106,914	25,580	39,777
15,338	85,127	—	16,287	26,804	52,854	11,836	107,781	28,706	24,148
279,465	251,885	73,060	92,270	67,176	243,447	61,800	537,753	121,740	121,707
8,492,020	7,372,163	3,585,078	1,986,887	2,160,652	7,106,711	2,309,140	17,148,468	3,805,334	3,301,377
						— 11,113			

Tab. 5. Konsumtionsföreningar, som bedrevo

Föreningens namn		Spar- kasse- rörelsen påbör- jades år	Antal motböcker	
			vid årets början	vid årets slut
Kons.-för. Stockholm m. o.	Sthlms stad	1921	3,755	5,436
Oregrunds kons.-för.	Sthlms län	1904	50	50
Eskilstuna kons.-för.	Söderm.	» 1920	271	396
Katrineholms arb. kons.-för.	»	» 1910	¹ 290	174
Nyköpings kons.-för.	»	» 1916	118	150
Flens kons.-för.	»	» 1919	149	170
Helleforsnäs kons.-för.	»	» 1920	26	28
Koop. för. Hoppet, Norrköping	Osterg.	» 1904	132	231
Sällskapet Arb. Ring, Motala verkstad	»	» 1922	—	92
Koop. handelsför., Ljungsbro	»	» 1912	25	12
Norrahammars handelsför.	Jönk.	» 1920	95	97
Ljungby koop. handelsför.	Kronob.	» 1921	—	216
Koop. för. Star, Norrhult	»	» 1912	183	199
Oskarshamns koop. handelsför.	Kalm.	» 1910	194	184
Roma koop. för.	Gotl.	» 1920	8	9
Koop. kons.- o. produkt.-för. Solid, Karls- hamn,	Blek.	» 1922	—	531
Koop. för. Svea, Hälsingborg	Malm.	» 1912	3,846	3,927
Handelsför. Arb. Ring, Landskrona	»	» 1922	—	39
Ystads koop. handelsför.	»	» 1921	51	62
Kävlinge arb. kons.-för.	»	» 1921	60	80
Koop. för. Solidar (bagerif.), Malmö	»	» 1922	—	13
Kons.-för. Göteborg	Göteb. o. Boh.	» 1920	1,477	1,829
St. Lundy koop. handelsför.	Älvsb.	» 1920	15	18
Tibro koop. handelsför.	Skarab.	» 1915	26	26
Karlstads koop. handelsför.	Värml.	» 1920	37	68
Edane kon.-för.	»	» 1921	32	57
Glasbrukets kons.-för. Glava	»	» 1918	50	63
Gunnarskogs koop. handelsför.	»	» 1921	1	3
Kons.-för. Örebro	Örebro	» 1918	363	516
Koop. för. Svea, Västerås	Västm.	» 1922	—	263
Kärrgruve kons.-för.	»	» 1919	25	26
Kons.-för. Borlänge m. o.	Kopp.	» 1920	42	80
Kons.-för. Alfa, Gävle	Gävleb.	» 1903	260	276
Kons.-för. Oden, Bomhus	»	» 1902	47	43
Västra Hälsinglands kons.-för. Ljusdal	»	» 1922	—	10
Norrsundets arb. kons.-för.	»	» 1903	87	92
Kramfors koop. handelsför.	Västern.	» 1919	95	117
Malmbergets koop. handelsför.	Norrb.	» 1920	360	361
Summa		—	12,170	16,053

¹ Här i ingå 109 motböcker med en behållning av 84,000 kronor, vilka under året över-

sparkasseverksamhet under år 1922.

Innestående vid årets början	Insatt under året	Uttaget under året	R ä n t a		Behållning vid årets slut
			%	Kronor	
Kr.	Kr.	Kr.			Kr.
192,276	452,876	286,221	4.0	12,580	371,511
13,021	1,029	4,794	5.0	528	9,784
79,168	307,213	269,678	4.5	5,661	122,364
121,904	76,705	¹ 187,220	5.5; 4.5	5,342	16,731
66,451	65,545	42,218	5.0	4,032	93,810
30,040	38,403	29,083	5.0; 4.0	1,599	40,959
5,259	4,591	4,377	5.0	288	5,761
37,697	107,240	71,131	4.0	2,443	76,249
—	33,170	12,269	4.0	425	21,326
12,256	—	7,160	4.0	264	5,360
14,001	5,216	6,608	4.5; 4.0	528	13,137
5,570	28,459	21,214	4.5; 4.0	342	13,157
48,700	21,298	30,206	4.0	1,825	41,617
31,687	8,162	19,191	5.0	1,383	22,041
205	290	251	4.0	34	278
—	14,907	7,698	4.0	116	7,325
207,459	324,479	343,026	5.0; 4.5	10,503	199,415
—	10,996	4,569	4.5	37	6,464
6,418	8,425	10,070	4.5	304	5,077
23,873	24,556	22,202	5.0	1,301	27,528
—	43,673	3,250	4.0	247	40,670
99,799	276,472	206,184	5.0	6,451	176,538
10,837	7,790	5,164	4.5; 4.0; 3.5	537	14,000
2,224	1,154	1,419	5.0	110	2,069
9,603	19,154	11,324	5.0	690	18,123
11,723	22,515	10,416	5.0; 4.0	837	24,659
1,202	6,870	957	5.0	—	7,115
325	674	150	5.0	35	884
218,615	228,748	151,473	5.0; 4.5; 4.0	12,276	308,166
—	37,923	22,477	5.0	684	16,130
7,630	2,877	3,123	4.0	289	7,673
16,083	61,574	44,523	5.0	1,135	34,269
78,772	25,350	21,577	5.0	4,170	86,715
11,125	12,424	13,748	4.5	513	10,314
—	9,475	520	4.0	74	9,029
20,189	7,450	6,589	5.0	1,032	22,082
15,852	8,255	8,481	4.5	661	16,287
58,466	199,909	168,765	4.5; 4.0	2,660	92,270
1,458,430	2,505,847	2,059,326	—	81,936	1,986,887

låtits på Koop. Förb:s sparkassa.

Till herr ordföranden i riksdagens bankoutskott.

I skrivelse till svenska sparbanksföreningens styrelse den 7 i denna månad har ni anhållit, att styrelsen ville avgiva och till eder inkomma med yttrande över en inom riksdagens andra kammare av herr Starbäck väckt motion, nr 157, av innehåll att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande sådan lagstiftning beträffande ekonomiska föreningars sparkasserörelse, att de risker, som voro förenade med den nuvarande på området i fråga bedrivna verksamheten, måtte såvitt möjligt snarast undanröjas.

Styrelsen får i anledning härav äran meddela, att frågan om kontroll och tillsyn över ekonomiska föreningars sparkasserörelse på grund av inkomsten framställning från en lokal sparbanksförening varit under nästlidet år föremål för överläggning vid svenska sparbanksföreningens årsmöte, och tillåter sig, i fråga om vad därvid förekommit, hänvisa till det i bilagda nr 5 av Svensk Sparbankstidskrift för år 1923 ingående protokoll (§ 16) över förhandlingarna vid detta möte.

Av vad sålunda hos sparbanksföreningen förekommit torde framgå, att ifrågavarande sparkasserörelse redan erhållit en ganska avsevärd omfattning. Det torde ej heller vara osannolikt, att denna form av sparkasserörelse framdeles kommer att än mera utvecklas. I samband härmed torde även böra beaktas de tendenser till annan inlåningsrörelse än sparkasserörelse, som yppat sig inom vissa ekonomiska föreningar. Att under ogynnsamma omständigheter till och med ganska betydande risker kunna anses föreligga med avseende å denna okontrollerade inlåningsrörelse lär näppeligen kunna motsägas. På grund härav och då stora lager av landets befolkning anförtrött och framgent kanske i än högre grad än hittills komma att anförtro sina sparmedel åt ekonomiska föreningars förvaltning, synes ifrågavarande rörelse vara av den allmänna betydelse, att en utredning rörande behovet av kontrollbestämmelser med skäl kan ifrågasättas. En sådan utredning, eventuellt omfattande ekonomiska föreningars inlåningsrörelse över huvud, och ej blott deras sparkasserörelse, torde lämna erforderligt materiel för slutligt bedömande av frågan, huruvida och i vad mån de ekonomiska föreningarna verkligen böra i omförmält hänseende underkastas kontroll. Stockholm den 18 februari 1924.

För Svenska Sparbanksföreningens styrelse:

VICTOR SCHNEIDER.

Hjalmar Fredelius.

KOOPERATIVA FÖR-
BUNDET

Bil. IV.

Till riksdagens bankoutskott.

I skrivelse den 7 februari innevarande år har bankoutskottets ordförande å utskottets vägnar anhållit, att styrelsen för Kooperativa förbundet måtte avgiva yttrande över en inom andra kammaren av hr Starbäck väckt motion, nr 157, om skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om lagstiftning angående ekonomisk förenings sparkasserörelse. Med begagnande av det tillfälle att framlägga sina synpunkter på ifrågavarande spörsmål, som sålunda beretts Kooperativa förbundet, får dess styrelse vördsamt anföra följande.

I. Inledande anmärkningar.

Lag om bankrörelse den 22 juni 1911 definierar i sin 1 § det legala begreppet bankrörelse sålunda: »Med bankrörelse förstås i denna lag sådan verksamhet, i vilken ingår inlåning från allmänheten på räkning, som av bank allmänligen begagnas». Den inlåning från medlemmar, som förekommer inom en del ekonomiska föreningar, är sålunda icke bankrörelse. Uttrycket »från allmänheten» insattes som bekant i definitionen under lagförslagets behandling i riksdagen och avsåg just att bereda möjlighet för åsyftade slag av föreningar att fortfarande driva inlåningsverksamhet. Enligt den proposition, varmed lagförslaget förelades riksdagen, skulle *all* dylik inlåning — sålunda icke blott, såsom i motionen sägs, *okontrollerad sparkasseverksamhet* — blivit föreningarna förmenad. Ett studium av vad under riksdagsbehandlingen förekom ådagalägger, att Sverige genom bifall till propositionen oförändrad skulle kommit att intaga en utpräglad särställning bland Europas civiliserade länder i fråga om skärpan hos det bankerna genom lagstiftningen tillerkända inlåningsmonopolet. I samtliga länder, om vilkas kooperativa rörelse vi ha närmare kännedom, finnes nämligen sedan gammalt rätt till inlåning för kooperativa föreningar, såväl hantverkarnas och jordbrukarnas lånekassor som konsumtionsföreningarna. Och allestädes har denna verksamhet utfallit väl.

Ingen, som fördomsfritt vill se på den utveckling, som i vårt land ägt rum på berörda område, torde vilja påstå annat än att riksdagens beslut att hålla rätten till inlåning öppen för de ekonomiska föreningarna var synnerligen välbetänt och i det stora hela utfallit synnerligen lyckosamt, trots frånvaron av restriktiva bestämmelser. Under de 12 år, som den 1 januari 1924 förflutit, sedan 1911 års banklag trädde i kraft, ha de ekonomiska föreningarnas inlåning icke vållat statsmakterna några bekymmer eller behövt föranleda uppoffringar från det allmännas sida för att skydda insättarna mot ekonomisk förlust, medan som bekant endast mycket omfattande statsåtgärder kunnat förhindra, att jätteförluster tillskyndats dem, som anförtrott sina medel åt vissa av de statskontrollerade affärsbankerna. Det torde ävenledes nu med skäl kunna sägas, att det av en särskild kommitté utarbetade förslag till reglering av de ekonomiska föreningarnas inlåning, varom talas i den föreliggande riksdagsmotionens

motivering, var föga lämpat för syftet att reglera det avsedda området, och att kommitténs lagförslag, om det genomförts, icke skulle lämnat någon garanti för ett från insättarnas synpunkt bättre resultat av de kooperativa föreningarnas inlåning än det, som nu under fullt fri utveckling uppnåtts.

Härmed är icke sagt, att ej vissa risker kunna tänkas uppstå i framtiden av nu rådande ordning. Såsom vi längre ned skola framhålla, anse vi, att vissa reglerande bestämmelser beträffande de ekonomiska föreningarnas inlåning, ehuru icke outhärliga, dock i vissa fall skulle vara av nytta. Vi måste emellertid inlägga vår bestämda gensaga mot att Kooperativa förbundets inlåning i motionen användes såsom exempel på den med nu rådande frihet från statskontroll förenade risken. Förbundets ekonomiska ställning och likviditet äro nämligen så goda, att ytterst få penninginlånande anstalter kunna uppvisa någon motsvarighet därtill. Att det i motionen uttalas bekymmer särskilt för insättarna på Kooperativa förbundets inlåningsräkningar, kan förklaras endast om man känner motionens tillkomsthistoria. Enligt ett vid behandlingen av bevillningsutskottets betänkande nr 12 den 5 sistlidne mars i första kammaren uppläst cirkulär från Sveriges grossistförbund till detta förbunds medlemmar, har motionen utarbetats inom nämnda förbund. Dess syfte framgår med all tydlighet av följande rader ur cirkuläret i fråga:

»Under hänvisning till cirkulär nr 1 rörande bl. a. årsavgiftens inbetalande tillåta vi oss härmed fästa herrar medlemmars uppmärksamhet på bl. a. tvenne betydelsefulla motioner, som väcktes sistlidne lördag och måndag i riksdagen, den ena med begäran om kooperationens beskattning i lika mån som privathandeln och den andra mot kooperationens sparkasse(inlånings)-rörelse. Båda dessa frågor hava varit föremål för en ingående undersökning och utredning från vår sida, och hava vi överlämnat resultatet (motionerna) till ledamöter av riksdagen.

Vår strävan att hejda kooperationens frammarsch bör givetvis mötas med största intresse från grossisternas och privathandelns sida, varför vårt initiativ och arbete på allt sätt bör utnyttjas och stödjas av dem. Ett verksamt agitationsmedel vore, om Ni benäget ville fästa olika tidningsredaktioners uppmärksamhet på motionerna ifråga och förmå dem att skriva därom. Själva komma vi naturligtvis att göra detsamma, men vi kunna ej komma i personlig kontakt med alla redaktörer i landet. — —

Till vem skola egentligen grossisterna sälja, om i en snar framtid större delen av konsumenterna använder sig av kooperativa affärer och dessa senare furneras från Kooperativa förbundet med egen industri? Endast denna fara borde öppna ögonen på varje grossist att inse nödvändigheten av samling och inträde i grossisternas egen organisation för att tillsammans med detaljhandlarnas riksorganisation göra front mot den gemensamma fienden.»

Motionen om statskontroll över kooperativa föreningars sparkasseinlåning är sålunda avsedd att vara ett grossistförbundets hjälpmedel i försöken att hejda den för grossisterna ur konkurrenssynpunkt besvärliga kooperationens frammarsch eller ett vapen, slungat mot en fiende. Denna omständighet förklarar, varför motionens udd riktats speciellt mot de kooperativa föreningarna och i första rummet mot Kooperativa förbundet, som i motionen påstås äventyra småfolkets besparingar och hota att sätta staten i ett tvångsläge, där det gäller att träda emellan för att en katastrof skall kunna undgås.

Hur föga statsåtgärder i kontrollsyfte äro befogade med hänsyn till de verkligt *kooperativa* ekonomiska föreningarna skall klargöras i det följande. Det är icke för dessa föreningars skull som vi anse sådana åtgärder motiverade. På grund av den nuvarande föreningslagens beskaffenhet är det möjligt att erhålla registrering för företag, som icke ha det ringaste gemensamt med Kooperationen, och vad värre är för i hög grad irreguljära ekonomiska sammanslutningar, som kunna tänkas bli en ideell förklädnad för vissa personers strävan att skaffa sig enskild vinning. Det är mycket betecknande för de utgångspunkter, som intresserat den föreliggande motionens författare, att risken av eventuell inlåning till sådana tvivelaktiga företag icke ens omnämnes i motiveringen.

II. Ekonomiska föreningar. — De kooperativa föreningarnas ändamål och organisation.

Om man vill bilda sig en riktig och tillförlitlig uppfattning angående den föreliggande motionens *yrkande* — d. v. s. angående frågan, huruvida statsåtgärder i anledning av de ekonomiska föreningarnas inlåning över huvud äro påkallade och, för den händelse detta befinnes vara fallet, vilken omfattning och karaktär, som bör givas dessa åtgärder — är det nödvändigt att till en början något klargöra vissa förhållanden i fråga om de ekonomiska föreningarna och särskilt i fråga om den grupp bland dem, som kan tillerkännas rätten att begagna beteckningen kooperativ.

Enligt lag om ekonomiska föreningar den 22 juni 1911 kan praktiskt taget varje förening med ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom ekonomisk verksamhet och därjämte varje annan förening, som idkar verksamhet, varmed följer skyldighet att föra handelsböcker, vinna registrering, blott stadgarna ha den av lagen fordrade formella fullständigheten. Lagen, som i sin ursprungliga form (av 1895) var avsedd att bereda de kooperativa föreningarna rättsskydd och juridisk personlighet, omfattar numera en brokig samling av ekonomiska företag med allehanda syften och vitt skiftande organisation.

De viktigaste kännetecknen hos ett kooperativt företag kunna angivas på följande sätt:

1. Företaget måste ha till uppgift att främja sina medlemmars hushållning eller yrkesutövning genom själva den verksamhet företaget bedriver;

2. Företaget måste vara öppet för alla inom dess område bosatta välfrejdade personer, som vilja begagna sig av dess verksamhet;

3. Det av medlemmarna tillskjutna insatskapitalet måste vara uppåt obegränsat och berättigat att erhålla en ränta, som högst uppgår till den gängse penningröntan (för enkelhetens skull vanligen fixerad till högst 5 procent);

4. Överskottet på verksamheten skall fördelas efter den mån, i vilken medlemmarna bidragit till dess uppkomst genom att begagna sig av företaget;

5. Företaget måste medgiva varje medlem, som fullgjort stadgeenliga insats- (och avgifts-) betalningar rätt till samma inflytande på förvaltningen som alla övriga klara medlemmar (lika rösträtt), och kraven på ekonomiska prestationer för full medlemsrätt få ej sättas högre än att varje nyintagen medlem på kort tid är i stånd att fylla dem;

6. Företaget måste vara ett uttryck för sina medlemmars behov av

varor och tjänster, helt stå under deras ledning och bygga på deras självansvar för verksamheten;

7. Därest företagets verksamhet sträckts utanför medlemmarnas krets, böra de utomstående, som begagna sig av verksamheten, omedelbart efter jord inträdesanmälan åtnjuta medlems rättigheter och förmåner.

Den nuvarande lagen om ekonomiska föreningar är sådan, att ett företag, som saknar alla eller de flesta av de nu angivna kännetecknen, icke blott kan vinna registrering enligt densamma, utan dessutom har full rätt att i sin firma använda ordet kooperativ. Ändamålet kan vara att bedriva vanlig handelsrörelse för att skaffa vissa personer inkomst, insatskapitalet kan vara uppåt begränsat, räntan däremot uppåt obegränsad, rösträtten kan inskränkas till vissa medlemmar eller vara graderad efter insatserna, eller organisationen kan vara sådan, att medlemmarna av praktiska skäl ej kunna komma i tillfälle att deltaga i sammanträdena (exempelvis riksorganisation utan representativt system).

Lagen har emellertid en stor förtjänst vid sidan av dessa brister: Den lägger icke hinder i vägen, såsom vissa utländska lagar, för registrering av i varje hänseende fullt kooperativa företag.

Genom att införa nödiga bestämmelser i stadgarna för sina föreningar och bedriva en intensiv upplysningsverksamhet rörande innebörden av begreppet *kooperativ förening* har den svenska konsumentkooperationen kunnat, trots lagens bristfälligheter, bygga upp en konsekvent genomförd *kooperativ* föreningstyp. I detta hänseende har den svenska jordbrukskooperationen icke varit fullt så framgångsrik, vilket delvis förklarar de mindre goda resultat, denna gren av rörelsen haft att uppvisa. I förbigående vilja vi fästa uppmärksamheten vid, att en föreningslagstiftning, som tillkommit med speciell hänsyn till den kooperativa företagsformen, beträffande jordbrukskooperationen skulle kunnat giva en god vägledning för företagens rätta utformning och följaktligen kunnat vara i hög grad gagnelig för vår modernäring och för det allmänna.

Efter vad nu anförts, torde det vara tämligen klart, att en uppdelning av de ekonomiska föreningarna i två grupper är nödvändig för en rationell behandling av det föreliggande problemet. Det är enligt vår uppfattning givet, att företag, som i fråga om medlemmarnas inflytande över företagets ledning avvika från den kooperativa typen, icke kunna behandlas som annat än vanliga affärsföretag. För de *kooperativa* föreningarna åter ligger saken på ett helt annat sätt. Här ha nämligen medlemmarna full möjlighet till kontroll över verksamheten. Alldeles särskilt gäller detta de konsumentkooperativa företagen, åt vilkas särart och organisation vi anse det vara nödvändigt att i förevarande sammanhang ägna en närmare redogörelse.

Den konsumentkooperativa företagsformen utgör en påbyggnad på de enskilda hushållen och har till uppgift att uteslutande med hjälp av de sammanslutna hushållens egna krafter och under deras i fullt demokratiska former organiserade inflytande över företagets ledning ordna anskaffningen av nödvändighetsvaror på bästa sätt med förbigående av alla umbärliga mellanhänder. Den organisatoriska grundvalen för denna företagsform utgöres i Sverige liksom i de flesta andra länder av lokala konsumtionsföreningar, bildade av hushållen inom varje därför tjänligt geografiskt område. Föreningarna äro öppna för alla och tillämpa lika rösträtt för medlemmarna. Enligt de stadgar, som antagits av det stora flertalet svenska föreningar och som äro ett villkor för inträde i Koope-

rativa förbundet, kräves av varje medlem en insatsbetalning av lägst 100 kronor, men sedan medlem inbetalt 15 kronor, vilket skall ske under första året efter inträdet, har han rätt att deltaga i alla föreningsbeslut. Fullmaktsröstning är icke tillåten. Föreningsmedlemmarna utse både ledningen för sin förening och på orten bosatta revisorer att granska förvaltningen.

I de större föreningarna är området vanligen uppdelat i distrikt för att bereda samtliga medlemmar, som så önska, möjlighet att deltaga i avgörandena över sitt företags angelägenheter. De största föreningarna ha genomfört ett representativt system med av distriktsmötena valda fullmäktige, som sammanföra de skilda mötenas beslut till ett enhetligt föreningsbeslut och utse de medlemmarnas förtroendemän, som speciellt skola vaka över förvaltningen av företaget.

Större delen av de lokala konsumtionsföreningarna (se socialstyrelsens statistik) ha i vårt land sammanslutit sig till en centralorganisation, Kooperativa förbundet, med uppgift att anskaffa varor i parti åt medlemmarna, att stå föreningarna till tjänst med råd och upplysningar samt att bevaka konsumentorganisationernas intressen. Till förbundet äro utom cirka 900 konsumtionsföreningar även anslutna tre försäkringsföreningar. Kooperativa förbundet intager till de anslutna lokala föreningarna samma ställning som dessa till sina medlemmar, d. v. s. förbundet är bildat och ledes av föreningarna. Av de lokala föreningarna valda ombud — ett för varje förening samt dessutom ett för varje fullt 500-tal medlemmar, dock högst 10 ombud för en förening — utse ledningen och kontrollera densamma på följande sätt:

Förbundets område är uppdelat i 13 distrikt, omfattande ett till tre län. Varje distrikt håller årligen i september månad distriktsmöte, vid vilket föreningarna äro representerade på nyss nämnt sätt. Distrikten utse vardera en ledamot i Kooperativa förbundets förvaltningsråd med undantag av distriktet Skåne-Blekinge, som på grund av sitt stora medlemsantal utser två ledamöter. Dessutom välja försäkringsföreningarna en ledamot. Tillsammans består förvaltningsrådet sålunda av 15 ledamöter, utsedda för två år, dock så, att 8 avgå det ena året och 7 det andra året. Ingen i förbundets tjänst anställd person är valbar till ledamot i förvaltningsrådet.

Förvaltningsrådets förnämsta uppgift är att utse styrelse för förbundet och kontrollera styrelsens förvaltningsåtgärder. Innan styrelsen, som består av cheferna för förbundets centrala avdelningar, beslutar i viktigare frågor såsom inköp och försäljning av fastigheter, utvidgning av förbundets verksamhetsområde, godkännande av kollektivavtal med personalen, fastare placering av tillgängliga medel etc. är styrelsen skyldig inhämta förvaltningsrådets mening, något som faktiskt innebär veto rätt för rådet i alla dylika frågor. Rådet kontrollerar genom särskilda utskott bokföringen och skötseln av samtliga verksamhetsgrenar. Likaledes utser rådet styrelse och revisorer för de industri- och fastighetsaktiebolag, vari förbundet äger aktiemajoriteten. Styrelserna i dessa bestå, alltid av ledamöterna i förbundets styrelse, och minst en av de av förbundets kongress utsedda revisorererna tjänstgör som revisor i dessa bolag. Styrelsens ledamöter, vilka, som nyss nämndes, utses av förvaltningsrådet, äro ansvariga för var sin förvaltningsgren inom förbundet.

Den högsta beslutanderätten över förbundet ligger hos den årligen sammanträdande kongressen, till vilken de anslutna föreningarna sända

ombud på sätt nyss angavs. Kongressen utser tre revisorer att granska förvaltningsrådets och styrelsens åtgärder samt förbundets räkenskaper och ställning, behandlar förvaltningsrådets och styrelsens verksamhetsberättelser, beslutar om ansvarsfrihet för dessa organ samt avgör stadgeändringar och frågor av större vikt för den kooperativa rörelsen i landet.

Det bör ävenledes nämnas, att förbundet anordnat centraliserad, sakkunnig revision för de anslutna föreningarna. Varje distriktsstyrelse äger utse revisor för distriktets föreningar. För de efter år 1918 anslutna föreningarna föreligger stadgeenlig skyldighet att begagna sig av denna sakkunniga revision. De äldre föreningarna ha dock i så stor utsträckning anslutit sig till densamma, att för närvarande 78.3 procent av samtliga föreningar jämte av medlemmarna valda revisorer revideras av distriktets yrkesrevisorer.

Vi ha ansett det vara nödvändigt erinra om dessa fakta beträffande konsumentkooperationens principer och organisation för att ställa den föreliggande motionen i dess rätta belysning.

Då de konsumentkooperativa företagen mottaga medel till förvaltning av sina medlemmar, så är detta ett led i företagens allmänna verksamhet för de anslutna hushållens ekonomiska bästa. De medlemmar, som anförtro sina medel åt sina egna företag, ha full möjlighet att genom av dem själva och deras kamrater i föreningen utsedda förtroendemän både bestämma över medlens användning och granska förvaltningens alla detaljer. De anförtro sina besparingar åt det egna kooperativa företaget blott för att underlätta dess verksamhet och göra den oberoende av det privata finanskapitalet, och de anse sig nog ha omdöme att icke behöva ställas under utomståendes förmynderskap i detta hänseende. Vi fästa särskilt utskottets uppmärksamhet på att det, såsom vi här ovan visat, icke är insättarna i de kooperativa föreningarnas sparkassar, som begärt införandet av statskontroll över denna gren av verksamheten, utan att kravet framställts av den kooperativa rörelsens konkurrenter, som därmed tro sig kunna hejda den av medlemmarna eftersträfvade utvecklingen av den kooperativa företagsformen.

Vad staten kan och bör göra för att skydda medlemmarnas intressen inom den kooperativa rörelsen sammanfaller helt med statens allmänna rättsvärdande verksamhet, nämligen att genom för ändamålet lämpad lagstiftning förbehålla rätten att begagna den kooperativa firman åt företaget, som både till verksamheten och organisationen fylla de krav på inflytande och kontroll för medlemmarna, vi ovan angivit vara kännetecknande för den kooperativa företagstypen, samt för rätt att driva inlåning från medlemmarna uppställa vissa minimikrav på omfattning, soliditet och offentlighet. Det må sedan vara insättarnas sak att med begagnande av sina lag- och stadgeenliga rättigheter kontrollera att företaget fyller de av staten uppställda betingelserna för inlåningsrätt.

Att införa statskontroll över de kooperativa föreningarnas verksamhet strider avgjort mot den kooperativa företagsformens väsen och måste på det allra bestämdaste avvisas av varje målmedveten anhängare och kännare av den kooperativa rörelsen. På intet enda av det ekonomiska livets olika områden torde för övrigt statskontroll vara mindre behöflig än just här. Då de kooperativa föreningarnas inlåning utgör ett led i föreningarnas allmänna verksamhet, skulle statskontroll över inlåningen faktiskt komma att innebära sådan kontroll över hela verksamheten och kan redan på grund därav icke vara tillräddig. Skulle statsmakterna mot vad

som måste anses vara riktigt och lämpligt införa offentlig kontroll över de kooperativa föreningarnas verksamhet, så fordrar konsekvensen, synes det oss, att de kooperativa föreningarna erhålla lika vidsträckt rätt till inlåning från allmänheten som bankerna eller att åt Kooperativa förbundet och de större konsumtionsföreningarna lämnas oktroj att inrätta banker med avdelningskontor på alla platser, där insättningar nu mottagas.

III. Sammanfattning och förslag.

Den uppfattning, åt vilken i det föregående givits uttryck, kan sammanfattas sålunda:

För den grupp bland de ekonomiska föreningarna, som på grund av sin organisation och de grundsatser, efter vilka verksamheten ordnats, har rätt till beteckningen *kooperativ*, föreligger intet behov av offentlig kontroll över inlåning från medlemmarna. På sin höjd kunna vissa regler rörande de inlånande företagens omfattning och ekonomiska stabilitet vara behövliga.

Däremot föreligger måhända anledning att kontrollera den inlåning, som eventuellt kan komma att drivas av icke kooperativa ekonomiska föreningar, d. v. s. vanliga affärsföretag med juridisk form av föreningar, därest dessa bibehållas vid rätten till inlåning från sina medlemmar på räkning, som av bank allmänligen begagnas.

De reglerande bestämmelserna angående inlåningsrätten, som på grund av vad ovan sagts, eventuellt kunna anses nödvändiga, torde lämpligen böra införas i lag om ekonomiska föreningar den 22 juni 1911.

Den förändring i den nuvarande lagen, som närmast påkallas, torde vara införandet av bestämmelser speciellt avseende kooperativa föreningar samt förbud för företag, som icke motsvara den kooperativa företagsformens krav att i firman begagna ordet kooperativ eller motsvarande uttryck (exempelvis ordet andels-). Ett dylikt förbud existerar nu beträffande firmabeteckningarna *bank* och *sparbank* samt i vissa fall beträffande ordet *bolag* (Lag om ekonomiska föreningar, 8 §, andra stycket).

I den mån speciella bestämmelser därutöver anses erforderliga för att reglera inlåningen, torde även dessa närmast höra hemma i samma lag. Det kan exempelvis för förening, bestående av individuella medlemmar, stadgas, att summan av inbetalt insatskapital, reservfond och medlemmarnas garantiförbindelser skall uppgå till visst belopp per medlem, innan inlåning får börja, samt att liksom i banker viss proportion skall råda mellan denna summa och inlånt belopp, att inlånande förening skall hålla viss kassareserv, att förening skall ha visst medlemsantal för inlåningsrätt, att bland revisorerna någon skall vara väl förfaren i bokföring och skötseln av kooperativa föreningar samt att den inlånande föreningens ställning årligen skall meddelas medlemmarna och allmänheten på sätt som för sparbank är stadgat. Vid en revision av föreningslagen böra givetvis de bestämmelser angående värderingen av tillgångarna, som nu återfinnas i aktiebolagslagens 56 §, i tillämpliga delar införas i nämnda lag.

Överträdelser av lagens hithörande bestämmelser böra beläggas med lämplig straffpåföljd.

De bestämmelser och anordningar, som av Kooperativa förbundets sty-

relse här föreslagits att införas i föreningslagen för att trygga rättsäkerheten på berörda område, äro redan utan lagligt tvång genomförda och strängt upprätthållna av Kooperativa förbundet och flertalet av de övriga föreningar, som bedriva inlåning från sina medlemmar. En redan nu lång och mångsidig erfarenhet har ådagalagt, att de äro tillfyllest för sitt ändamål. Genom att lagfästa hithörande bestämmelser för samtliga föreningar, som önska öppna inlåningsverksamhet, skapas allt det skydd för medlemmarnas intressen, som överhuvud är möjligt att åstadkomma. Det lider enligt vår mening intet tvivel, att denna av kooperationen redan tillämpade ordning från effektivitetens synpunkt vida överträffar nästan varje form av statskontroll och dessutom har den stora fördelen att organiskt anknyta till den kooperativa företagsformens naturliga läggning och sunda utvecklingstendenser.

Stockholm den 31 mars 1924.

KOOPERATIVA FÖRBUNDET.

Förening u. p. a.

Styrelsen.